

наша СЛОВА

Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года

№ 28 (1439) 10 ЛІПЕНЯ 2019 г.

Драгія сябры “Нашага слова”!

У ліпені мы атрымалі вялікі правал у падпісцы. Па ўсім відаць, што тыя негатыўныя змены, якія адбываюцца ў грамадстве, не мінаюць і нас. Мы трацім чытачоў папяровай газеты, а ці набываюм чытачоў сайту, то яшчэ пытанне. Тым не менш, газета прадаўжвае выходзіць, і ніякіх песняў жальбы не будзе. Мы былі, ёсць і мусім быць.

Красавік Ліпень

Берасцейская вобласць:

Баранавіцкі р.в.	13	8
Бяроза р.в.	8	8
Белааэрскі р.в.	-	-
Бярэсце гор.	6	7
Ганцавічы р.в.	1	1
Драгічын р.в.	-	-
Жабінка р.в.	-	-
Іванава р.в.	-	-
Івацэвічы р.в.	2	2
Камянецкі р.в.	1	1
Кобрын гор.	2	2
Лунінец гор.	1	1
Ляхавічы р.в.	1	1
Маларытка р.в.	-	-
Пінск гор.	6	5
Пружаны р.в.	4	2
Столін р.в.	-	-
Усяго:	45	38

Віцебская вобласць:

Бешанковічы р.в.	-	1
Браслаў р.в.	1	1
Віцебск гор.	23	17
Верхнедзвінск р.в.	5	4
Глыбокае р.в.	5	5
Гарадок р.в.	3	-
Докшыцы р.в.	2	3
Дуброўна р.в.	1	-
Лёзна р.в.	1	1
Лепель р.в.	1	1
Міёры р.в.	1	1
Наваполацк гор.	19	18
Орша гор.	6	6
Полацк гор.	3	3
Паставы р.в.	3	4
Расони р.в.	1	1
Сянно р.в.	1	1
Талочын р.в.	1	1
Ушачы р.в.	3	3
Чашнікі р.в.	1	1
Шаркоўшчына р.в.	6	5
Шуміліна р.в.	-	-
Усяго:	87	77

Менская вобласць:

Беразіно р.в.	2	3
Барысаў гор.	7	5
Вілейка гор.	2	1
Валожын гор.	7	5
Дзяржынск р.в.	7	5
Клецк р.в.	-	1
Крупкі р.в.	2	2
Капыль р.в.	2	1
Лагойск	5	6
Любань р.в.	1	2
Менск гор.	199	147
Менск РВПС	14	10
Маладечна гор.	11	5
Мядзель р.в.	2	3
Пухавічы РВПС	4	4
Нясвіж р.в.	27	7
Смалявічы р.в.	3	2
Слуцк гор.	7	4
Салігорск гор.	3	3

ISSN 2073-7033

Усяго на краіне: 683 498

Каб сям'я была крыніцай радасці і надзеі для нашай Бацькаўшчыны

Сёлета Будслаўскі фэст, на які сабраліся некалькі тысяч вернікаў, праходзіў пад дэзвізам "Марыя-каралевіца сям'і." 5 ліпеня адбылася прэзентацыя сямейных рухаў Беларусі. 6 ліпеня Мітропаліт Менска-Магілёўскі прысвяціў сваё высупленне тэмэ абароны сям'і і сямейных каштоўнасцяў.

У прамоўленай гаміліі арцыбіскуп Кандрусеўч засяродзіў увагу ўдзельнікаў урачыстасці на заданні Касцёла ў Беларусі па абароне сям'і перад абліччам крызісу.

Палова сем'яў у Беларусі разведзена, і гэта негатыўна ўпłyвае на грамадскі клімат нашай краіны і выхаванне маладога пакалення, якое застаецца без належнай бацькоўскай апекі. Спасылаючыся на агульна-даступныя статыстычныя дадзеныя, арцыбіскуп Т. Кандрусеўч з горыччу канстатаваў, што Беларусь перажывае дэмографічную зіму.

У сувязі з гэтым ён звярнуў увагу на пагрозільную тэндэнцыю росту колькасці абORTAў і шкоднасць "прапаганды амаральнай ідэі штучнага апладнення", у выніку якога, нават не беручы пад увагу вельмі сумніўныя амаральныя аспект гэтай працэдуры, не народзіцца і дзясятая часткі ад той колькасці дзяцей, якіх штогод забіваюць ва ўлонні маци.

Задаючыся пытаннем пра прычыны амараль-

ных тэндэнций, якія разбуральна дзейнічаюць на сямейныя каштоўнасці, арцыбіскуп сярод іх называў тое, што беларуское грамадства яшчэ не вызвалілася ад згубных упłyvaў савецкай атэстычнай ідэалогіі.

"Скрыты віrus"

недалёкага савецкага мінулага актыўізутца "віrusам" лібералізму і маральнага рэзльтывізму.

- Лібералізм свабод-

на трактуе права дзяцей, -

зауважыў мітропаліт Тадэ-

вуш Кандрусеўч, - забыва-

ючы пра тое, што спачатку

трэба акрэсліць права баць-

коў клапаціцца пра духоўную

фармацыю сваіх дзя-

цей. Мы павінны імкніцца,

каб сям'я была крыніцай ра-

дасці і надзеі для нашай Бацькаўшчыны!

Душэўныя слова

сказаў па-беларуску апоста-

льскі нунцый Габар Пінтэр:

Пані Данута з касцёла Небаўзяцца Найсвяцейшай Панны Марыі распавяла пра тры групы руху, якія існуюць у іх горадзе.

- Мы сустракаемся

кожныя кварталы на тры дні і

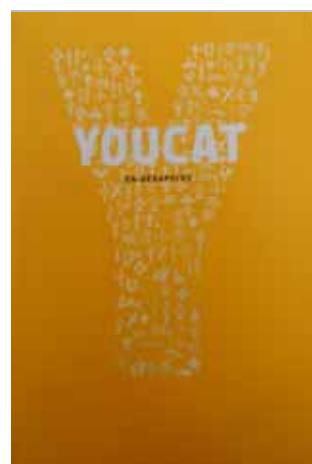
як наш бацька кардынал Казімір Свёntak! Наша архікатэдра вельмі прыгожая, а цяпер ёсць яшчэ новыя касцёлі святога Бенедыкта, дзе служыць працавіты, умелы і творчы ксёндз Часлаў. У

- Гісторыя гэтай зямлі сведчыць пра любоў Маці Божай да Беларусі. Яна сабрала сваіх дзяцей тут, каб усцешыць і ўзмоцніць Адзінства ў сям'і і ў супольнасці - запавет Езуса.

У Будславе было презентавана новае выданне Катэхізісу Каталіцкага касцёла для моладзі на беларускай мове - "YOU-CAT".

Мы пазнаёміліся з

Крычыцах у савецкія часы

рота салдат разбурыла кас-

цёл, 50 гадоў храма не было.

І вось прыехаў місіянер з

Польшчы Пётр Бялевіч і па-

будаваў каплічку. Мы вельмі

задаволены!

Эла Дзвінская,

фота аўтара.

1. Удзельнікі "Сямей-

най пілгримкі";

2. Удзельніцы руху

"Маці ў малітве".

Да 30-годдзя ТБМ

"Дзейнасць у ТБМ - самы шчаслівы і яркі перыяд майго жыцця"

*Педагог, грамадскі дзе-
яч, псіхолог, актыўістка ТБМ
Людміла Мікалаеўна Дзіцэвіч
падзялілася сваімі думкамі пра
тое, якую ролю ў яе жыцці ады-
грала Таварыства беларускай
мовы імя Ф. Скарыны. Выклад-
чыцкая, асветніцкая і добра-
чынная дзейнасць зрабілі яе
шчаслівой і багатай на сяброў.*

*Людміла Дзіцэвіч - вы-
кладчык з 40-гадовым стажам,
аўтар больш за 100 артыкулаў,
якія друкаваліся ў газетах "На-
ша слова" і "Новы час", 243 ма-
стацкіх твораў і 80-ці навуко-
ва-метадычных распрацовак.*

*Яна з'яўлялася першым
намеснікам старшыні ГА "Тава-
рыства беларускай мовы імя Ф.
Скарыны", намеснікам старшыні
Таварыства "Беларусь-Ірлан-
дыя", працавала ў ГА "Дзіцячы
фонд духоўнага і культурнага
адраджэння "Сакавік", займа-
лася гуманітарнай дзейнасцю і
аудараўленнем дзяцей за мяжой.
На працу 20 гадоў выязджа-
ла з групамі беларускіх дзяцей у
Італію, Англію, Уэльс і Ірландыю.*

*- У сярэдзіне 90-тых гадоў
адбыўся вялізны ўздым у майм
жыцці, - успамінае Людміла Міка-
лаеўна. - Адбылося супадзенне
майго пад'ему інтэлектуальнага і
грамадзянскага з ўздымам у гра-
мадстве. Маё ўваскрасенне як асо-
бы супала з Адраджэннем краіны.
Я трymала руку на пульсе ўсіх
падзеяў.*

*ТБМ дапамагло мне развіць
мае творчыя здольнасці! Я шмат
пісала, друкавала, бо трэба было
развіваць мову, падымаць газету,
прадставіць плячу ў падтрымку ся-
брам. Я пісала па-мастацку, на-
раджаліся вершы і песні, добра
пайшла ў мяне публіцыстыка. Я
трапіла ў кола адраджэнцаў - наву-
коўцаў, пісьменнікаў, патрыётаў!
Гэта было велізарным шчасцем у
майм жыцці!*

*Я стварала сцэнары, іграла
у тэатры, праводзіла вечарыны.
Развіліся мае філалагічны і аргані-
зацыйны здольнасці, - усё
спатрэбілася дзеля працы ў аргані-
зацыі. Гэта быў самы яркі перыяд
майго жыцця! У ТБМ я знайшла
спасенства сваіх аднадумцаў - са-
мых лепшых людзей!*

*Яшчэ калі я працавала на-
стауніцай у сярэдняй школе № 183,
Ніл Гілевіч парэкамендаваў мяне,
і я стала адказным сакратаром
ТБМ. Потым была абрана намес-
нікам старшыні ТБМ, а затым -
першым намеснікам старшыні
(пры Алегу Трушаву). Я праводзіла
курсы па культуры мовы на ТБМ
і адначасова вяла курсы ў
БДУКіМ.*

*Людзі імкнуліся вывучаць
мову, шукалі рэпетытараў, каб
авалодзіць мовай і выразна гава-
рыць па-беларуску. У ТБМ пры-*

йшлі заможныя людзі, пры пад-
трымцы якіх удалося ажыццяў-
шмат беларускамоўных праектаў.

Праз працу над дакумен-
тамі і спісамі ў мяне, як у філолага
удасканаліўся яшчэ і дзелавы
стыль. Мне давялося ўдзельнічаць
у розных навуковых мовазнаўчых
канферэнцыях. Давялося наву-
чаць беларускай мове кіраўнікую
амбасад, а сярод іх - намесніка
амбасадара ЗША Джона Кунстад-
тэра, а таксама аташэ німецкага
пасольства. Кіраўнікі ТБМ Ніл
Гілевіч, Генадзь Бураўкін і Алег
Трушав навучылі мяне гаспадар-
лівасці, каб кожную капейку накі-
роўваць на карысція справы для
арганізацыі.

Пры ТБМ я арганізавала
цыкл семінараў "Я могу жыць ле-
пей", які праходзіў у розных гара-
дах і вёсках. Слухачы прыходзілі на
мае семінары ў Бярозе, у Лідзе,
Берасці, Віцебску.

Частка нашых праектаў і
заняткаў была прысвечана раз-
віццю пачуцця ЛІБОВІ- любові
да мовы, да краіны, да людзей і
жыцця.

Я ўдзячна ТБМ, што тут я
адчула сваё новае пакліканне да
набыцця і выкарыстання псіхала-
гічных ведаў. Авалодаўшы прафесі-
сіяй псіхолага, я пайшла працаваць
у Беларускі дзяржаўны тэхнала-
гічны ўніверсітэт і зімалася з
младдзю.

Нарэшце, я адчула сябе гас-
паднікі свайго жыцця. Стала
індывідуальным прадпрымаль-
нікам як псіхолаг, праводжу семі-
нары і трэнінгі, імкнуся дапамагчы
людзям падынгі здароўе і палеп-
шыць свой стан, развіваць сябе як
асобу. Праз псіхалагічныя веды я
сама змагла аздаравіцца і стаць
паспяховай у дзейнасці. Зараз пра-
воджу вебінары, на якіх да мяне
могуць далучыцца карыстальнікі
інтэрнэта. Непарушна ўсёй маёй
душой я звязана з ТБМ.

Я рада, што Алена Анісім
вядзе рэй далей і высока падымае
рэйтинг арганізацыі!

*Запісала Эла Дзвінская,
Фота аўтара.*

Скідзельская суполка ТБМ на ўздыме

Стварэнне ў Скідзелі суполкі
Таварыства беларускай мовы імя Ф.
Скарыны не было выпадковым.

Тут здаўна, яшчэ ў 20 - 30-я
гады мінулага стагоддзя, існаваў моц-
ны беларускі нацыянальны рух, плён-
на і паспяхова працаўшы шматлікі гур-
ток Таварыства беларускай школы і
карыстаўшыся падтрымкай жыхароў,
ішло змаганне за беларускамоўную
адукацыю. Тут заўсёды было многа
шчырых прыхільнікаў беларускай
справы, беларускага адраджэння.

Таму пасля стварэння ў краіне
у 1989 годзе Таварыства беларускай
мовы гэты невіншчальны дух пры-
вёў да ўзнікнення ў Скідзелі некалькіх
суполак Таварыства, пераходу школ
города на беларускую мову навучан-
ня. Аднак антыбеларускі рэферэн-
дум 1995 года, з горыччу ўспрынтыты
беларускім дэмакратычным грамадст-
вам, прывёў да аблежвання дзейнасці¹
першасных суполак Таварыства. А
наступным рэпрэсійным крокам было
закрыццё мясцовымі ўладамі ў 2005
годзе Гарадзенскай раённай арганіза-
цыі ТБМ. Трэба признаць, што гэтыя
неразумныя меры ўладаў не дэмара-
лізавалі прыхільнікаў беларускага
адраджэння, і яны прадаўжалі сваю
справу.

У выніку амаль п'ять гадоў
назад гэтыя актыўныя, неабыкавыя
людзі аб'ядналіся ў Скідзельскую рэ-
гіянальную суполку Таварыства бела-
ruskай мовы, у якую ўваходзіць
настаунікі школ, работнікі культуры,
грамадскія актыўісты, пенсіянеры

города і навакольных вёсак.
Шмат карысных спраў на яе
рахунку. Душой суполкі, на-
стомным арганізаторам і іні-
цыятарами многіх спраў з'яў-
ляеца Таццяна Анатольеўна
Савянкова.

Сябры суполкі насто-
йліва і пленна працуць над
ушанаваннем памяці выдат-
ных дзеячоў беларускай ку-
льтуры. Іх намаганнямі, аса-
бліві Алены Міхайлайны
Салей, створаны і працуе ў се-
льскагаспадарчым ліці музей
Міхася Васілька. А ў вёсцы
Баброўня, адкуль родам вя-
домыя пасты Макар Краўцоў і
Міхася Васілек, сябры Тава-
рыства ўстанавілі ў іх гонар
памятны знак і рэгулярна ла-
дзяць розныя культурніцкія
імпрэзы.

У вёсцы Мількаўш-
чына, дзе нарадзілася і пра-
цяглы час жыла Эліза Ажэшка, спа-
дарыня Таццяна кіруе музеем, пры-
свяченым пісьменніцы, праводзіць
частыя экспурсіі па месцах, звязаных
з яе жыццём, апякуе месца былога
сядзібі бацькі яе - Бенядзікта Паў-
люцкага. Музей з'яўляеца сапраў-
дным цэнтрам культурнага жыцця
вёскі і работы з моладдзю. Як шы-
рая патрыётка свайго краю Таццяна
Анатольеўна з трывогай перажывае
за лёс беларускай мовы і беларуска-
моўнага навучання і таму ідзе ў скі-
дзельскую школу, сустракаеца з дзе-
зімі і настаунікамі, каб сумесна рас-
крыць прыгажосць свайго, роднага
слова, фарміраваць павагу і любоў
да яго.

Спадарыня Таццяна, поўная
сіл, энергіі і творчых планаў, наблі-
жаецца да свайго юблею. І рада Гара-
дзенскай абласной арганізацыі Тава-
рыства беларускай мовы імя Ф. Ска-
рыны віншуе яе з гэтай датай і жадае
её здароўя, поспехаў і новых дасяг-
ненняў.

*I. Буднік,
сябар абласной рады.*

A. Юшкевіч і Т. Савянкова на імпрэзе
памяці Макара Краўцова і Міхася Васілька

цімі настаунікамі, каб сумесна рас-
крыць прыгажосць свайго, роднага
слова, фарміраваць павагу і любоў
да яго.

Спадарыня Таццяна, поўная
сіл, энергіі і творчых планаў, наблі-
жаецца да свайго юблею. І рада Гара-
дзенскай абласной арганізацыі Тава-
рыства беларускай мовы імя Ф. Ска-
рыны віншуе яе з гэтай датай і жадае
её здароўя, поспехаў і новых дасяг-
ненняў.

Фармулёўкі пытанняў, што тычацца нацыянальной і моўнай ідэнтыч-
насці, у першую чаргу - роднай мовы, выклікаюць вялікую заклаточансць.
Падчас мінулага перапісу 2009 года дадаванне да простага пытання "Якая
вашая родная мова?" дадатковых тлумачэнняў ("мова якая была першая
засвоеная ў дзяцінстве", "на якой мове пераважна размаўляеце дома")
прывяло да таго, што з 73% да 53% знізілася колькасць тых, хто называў
беларускую мову роднай, з 37% да 23% стала менш тых, хто сказаў, што
дома гаворыць пераважна па-беларуску.

У 2019 годзе пытанні перапісу (нумар 12 і 13) ізноўку гучачь з падоб-
нымі недэрчнымі ўдакладненнімі. Існуе небяспека, што замест таго, каб
адзначыць рост нацыянальной свядомасці, перапіс адлюструе вынікі той
даўгатэрміновай палітыкі русіфікацыі, якая вялася расейскай імперыяй,
савецкім рэжымам, і ў познім ступені працягаеца ўладамі ціпрашній
незалежнай Рэспублікі Беларусь. Ва ўмовах выскрымінацыі беларускай мовы
(асабліва балочай ў сферы адукцыі і вядзення дзяржаўных спраў) неда-
речны фармулёўкі пытанняў перапісу могуць быць скарыстаныя як аргументы
загадаванне для далейшага наступу на беларускую мову, задушэння нашай нацыя-
нальной ідэнтычнасці, парушэння правоў людзей. Калі па выніках перапісу
будзе паказана змяншэнне ўжывання беларускай мовы грамадзянамі Беларусі,
эта станеца апраўданнем яшчэ большага выціснення беларускай мовы са
сфераў дзяржаўнага кіравання, адукцыі, СМІ.

Партыя БНФ заклікае ўсіх беларусаў падчас адказу на гэтыя пытанні
перапісу дзяць пра беларускі нацыянальны інтарэс: беларусы як самастойная
нація маюць сваю родную мову, гэта мова беларуская, і ў гэтай якасці яна
павінна быць названая роднай мовай падчас перапісу. Станаўчыя вынікі
перапісу, якія пакажуць рост ужывання беларускай мовы ў грамадскім
і прыватным жыцці, у тым ліку размаўляючы на беларускай мове дома ў
якасці мовы штодзённых стасункаў. Мы звязтаемся да кожнага беларуса,
якому неабыкавы лёс нашай наці і нашай краіны, з заклікам на ўсё пытанні,
датычныя мовы, незалежна ад іх фармулёвак (родная мова; першая мова,
засвоеная ў дзяцінстве; мова штодзённых стасункаў) ічыра пазначаць
БЕЛАРУСКУЮ МОВУ. Такім чынам мы разам дадзім шанец беларускай
мове пазбавіцца шаленага ціску русіфікацыі і захаваем перспектывы сама-
стойнага развіцця для нашай наці.

Перапіс 2019 года павінны паказаць істотнае павелічэнне ўжывання
беларускай мовы як важнага індыкатора нацыянальной ідэнтычнасці.
Беларуская мова - гэта родная мова беларускага народа, гэта тое, што
нас яднае ў нацыянальную супольнасць.

Пазначайце сябе беларусамі, тлумачце важнасць такога ўчынку сваім
сёбрам, родным, калегам па працы.
Жыве Беларус!

БНФ заклікае называць беларускую мову роднай падчас перапісу

Заява Сойму Партыі БНФ

У кастрычніку гэтага года адбудзеца перапіс населеніцтва
Беларусі.

Фармулёўкі пытанняў, што тычацца нацыянальной і моўнай ідэнтыч-
насці, у першую чаргу - род

Пакліканы несці Боскую энергію людзям

На ўрачыстасцях у Нацыянальным санктуарыі Маці Божай ў Будславе 5-6 ліпеня ўвага была нададзена 30-годдзю біскупскага пасвячэння Мітрапаліта Менска-Магілёўскага Тадэвуша Кандрусеўчы. Падчас святой імшы біскуп Юры Касабуцкі выказаў падзяку Яго Экселенцыі за вялікую працу па адроджэнні Каталіцкага касцёла на Беларусі, за спрыянне развіццю структур Касцёла, пашырэнню каталіцкага друку, СМИ і выдавецкай дзейнасці.

- Яскравая харызма вызначае Мітрапаліта Тадэвуша, - адзначыў біскуп Юры. - З рук Яна Паўла II 29 ліпеня 1989 года ён атрымаў біскупскую хіратонію. Дзякуючы яго пастырскаму подзвігу, малітве і намаганням у нашай краіне святыні былі вернуты вернікам, тысячы людзей знайшли сцяжынку да храма.

Затым Ян Павел II даў іншае заданне і паслаў Тадэвуша Кандрусеўчу ў Расію, у яшчэ больш складаныя ўмовы, дзе былі знішчаны ўсе каталіцкія парафіі, а існавалі толькі дзве - у Москве і

Эла Оліна,
фота аўтара.

Прэзентацыя Збору твораў Міхала Шымялевіча

Міхал Шымялевіч не напісаў ні аднаго твора па-беларуску. Аднак жа першая яго сапраўдная кнішка выйшла менавіта па-беларуску.

6 ліпеня ў канферэнц-зале Лідскага замка прыйшла презен-

траўдзе. Хоць вельмі важны і той факт, што менавіта Міхал Шымялевіч быў адзіным дэпутатам ад Таварыства беларускай школы, абраным у Лідскую раду ў міжваеннай Польшчы. У другой палове 1930 гадоў М. Шымялевіч увай-

Партрэты рэдакцыі "Zemi Lidzkiej"

тация Збору твораў Міхала Шымялевіча, якая распачала серию "Лідскі кнігазбор". Было вельмі важна правесці прэзентацыю ў замку, бо менавіта артыкул Міхала Шымялевіча пра Ліду і Лідскі замак, надрукаваны ў "Віленском календаре" ў 1906 годзе паклалі пачатак вывучэнню гэтага помніка нашай гісторыі

Вёў імпрэзу супрацоўнік Лідскага музея Але́сь Хітрун.

Укладальнік кнігі Леанід Лаўрэш спыніўся больш на асобе Міхала Шымялевіча, у прыватнасці, на яго нацыянальнасці, бо той на крутых паваротах гісторыі пісаў сябе то барцяком, то беларусам, то палякам, то проста тутгэшым, што, мабыць, найбольш адпавядает

шоў у склад рэдакцыі найлепшага краязнаўчага выдання Захо́дній Беларусі "Zemi Lidzkiej", дзе ў кожным нумары друкаваў па некалькі грунтуюных матэрыялаў з гісторыі Лідчыны.

Рэдактар выдання Станіслаў Суднік спыніўся на тым, як стваралася кніга, як спрыялі ёй вышня сілы, бо артыкул М. Шымялевіча пра літоўскіх татараў, надрукаваны ў "Віленском календаре" ў 1905 годзе, быў зной-

Міхал Шымялевіч. Збор твораў. Гродна. ЮрСапрынт.
326 стр. Наклад 110 ас.
Фармат 90x80/16.

Выступае Леанід Лаўрэш

Слова мае Аляксандр Колышка

Удзельнікі прэзентацыі

дзены Леанідам Лаўрэшам на найкім татарскім сайце ўжо тады, калі кніга была гатовая для перадачы ў выдавецтва. У кнізе змешчаны вялікія матэрыялы, якія не друкаваліся нідзе раней, а перакладаліся з рукапісаў, знойдзеных у бібліятэцы Асалінскіх ва Уроцлаве.

Аляксандр Колышка, старшыня Таварыства польскай культуры на Лідчыне, які атрымаў слова наступным, у свой час шмат зрабіў, каб сабраць усе даваенныя нумары "Zemi Lidzkiej", а таксама каб у новы час надрукаваць многія артыкулы Міхала Шымялевіча. Сп. Колышка вельмі станоўча ўспрыняў выхад кнігі і толькі заўдаўся пытаннем, чаму палякі не выдалі такую кнігу раней па-польску.

Такім чынам вялікая спраўа па выданні спадчыны Міхала Шымялевіча завершана. Па-за кнігай застаўся невялікі артыкул пра Салечнікі, які вядома, што быў, але знайсці які пакуль не удалося.

Асобнікі кнігі перададзены ў Лідскі музей, у Лідскую раённую бібліятэку, у іншыя зацікаўленыя ўстановы. Прыватныя асобы могуць набыць кнігу ў шапіку Лідскага музея. Неўзабвне яна мае з'яўцца ў лідскім "Кніжным свеце". Наклад невялікі, паспяшайцесь.

Яраслаў Грынкевіч.

ОХ І СЕЯЛА ІВАНАЎНА ЛЯНОК...

Як пяеца ў песні, так і зрабілі ў дзіцячым садку № 4 г. Нясвіжа - пасялі лянок. Так-так! У два-ры садка падрыхтавалі добрую градку і ў адпаведны тэхналогіі час пасялі лён. Задума простая і геніяльная (яна належыць загадчыцы садка Вользе Іванаўне Пуляк) - назіраць ад пачатку да канца ва ўсёй лагічнай паслядоўнасці шлях зернетка-насення да зернетка ўраджаю, да спрадзенай ніткі, сатканага палатна.

А пакуль лён узыходзіць ды расце, пачалі збіраць прыклады-ўзоры беларускага прадзіва і ткацтва: ручнікі і посцілкі, сурваткі і дарожкі... Расквечаныя вышывкай, яны здзіўлялі даўнім умельствам беларускіх жанчын. Каб было навядавоку тое багаще ды радавала штодня, размисцілі сабранае ў мураванай альтанцы: тут і паветра свежае, і схой надзеіны. Прадоўжылі напаўненне той альтанкі прыладамі для апрацоўкі лёну, прадзіва і ткацтва.

Цяжэй за ўсё было знайсці сапраўдны ткацкі станок (красны). Тут і прыйшлі на дапамогу нясвіжскія сябры ТБМ, краязнаўцы. Добрую падказку атрымалі ад цікаўнай і памятлівой жанчыны Ірыны Абрамовіч з Быхаўшчыны. Па яе парадзе пачулі расповед ураджэнкі гэтай жа вёскі, а цяпер ужо жыхаркі Ліды Людмілы Язэпчык:

- Мая мама ткала і сабе, і людзям. Вельмі ж хутка і спраўна ў яе ўсё рабілася. А прылады амаль усе, нават ткацкі станок,

Вольга Пуляк: "Мы ўсяляк стараемся навучыць дзетак, а разам іх бацькоў, шанаваць роднае, часам забытае, але дарагое".

Людміла Язэпчык: "Радуюся, што красны маіх бацькоў яшчэ паслужаць."

Наталля Плакса: "Жыла-была дзяўчынка, якой вельмі хацелася навучыца спрытна круціць вераценца."

Віктар Мазалеўскі: "Слуцкія паясы - гонар нашай зямлі."

зрабіў тата. Я даўно ўжо жыву ў Лідзе. Бацькі памерлі, але ў родную хату еду ды еду. I вось жа ўсё перажываю, што красны і шмат што іншае, такое дарагое і неабходнае некалі, цяпер прападае, без анікай патрэбы ляжыць на гарышчы. Таму буду вельмі радая перадаць ўсё дзеткам, іх выхавацелям. Хай паслужыць добрай справе.

А добрая справа ў садку "Караблік дзяцінства" шырэлася. Агульнымі намаганнямі сабралі больш сямі дзясяткаў экспанатаў. Утварыўся міні-музей ткацтва "Сінявокі ляночак". Красны з Быхаўшчыны занялі ў ім годнае месца. Дзень адкрыція музея стаўся сапраўдным святам - з гасцімі, з падарункамі-экспанатамі, з казкай маленъкай праснічкі і пазнаваўчай гульней пра слуцкія паясы. А ў мове маленъкіх экспурсаводаў цешылі слых прақаветныя беларускія слоўкі, на якія ўжо забыліся іх бацькі: *сувой, уток, сукала, кудзеля, тканіна*.

Мо менавіта яны, гэтыя выхаванцы добрага садка, якім зараз па пяць-шэсць гадкоў, дапамогуць дарослым, сваім бацькам, дзядуліям ды бабулям падчас перапісу беларускую мову называць роднай мовай.

**Наталля Плакса,
Нясвіж.**

Сустрэча з “Вераснем” з нагоды 30-годдзя ТБМ і 10-годдзя часопіса

Літаратурная сустрэча да 30-годдзя ТБМ прыйшла ў сталічнай сядзібе Таварыства беларускай мовы. Тут адзначылі дзесяцігоддзе літаратурна-мастацкага часопіса "Верасень". Якраз выйшаў з друку двадцаты нумар.

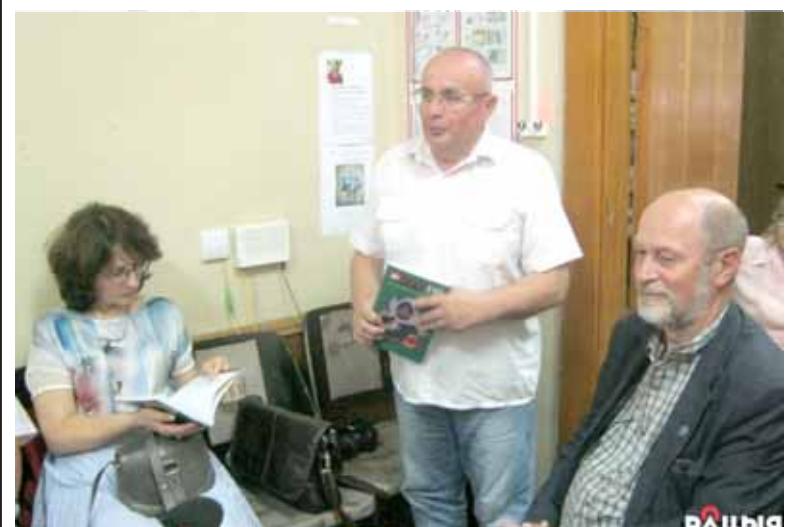
На сустрэчу завіталі чытачы часопіса, кірауніцтва ТБМ імя Францішка Скарыны і яго аўтары. Прэзентацыю распачала кіраунік ТБМ, дэпутат Прадстаўніцтва Алена Анісім, якая адзначыла вартасць выдання і павіншавала ўсіх з юбілейным 20-м нумарам "Верасня".

РДЦЫЯ

РДЦЫЯ

РДЦЫЯ

Рэдактар часопіса Эдуард Акулін прыгадаў той час, калі ён распачынаў выдаваць часопіс, згадаў Ніла Гілевіча і Рыгора Барадуліна, якія шчыра віталі новае выданне. Ён сказаў:

- Гэта выданне было заснавана для падтрымкі маладых аўтараў. Заснавала Таварыства беларускай мовы як выданне для маладых. I калі я пагадзіўся, у мяне адразу паўстала пытанне: а якім павінна быць гэтае выданне? У любога друкаванага перыёдыка павінна быць сваё аблічча, непаўторнае, прыгожае, свая эстэтыка. У аснову творчай канцепцыі часопіса "Верасень" я паклаў тэорыю самага маладога беларускага класіка, майго, як кажуць, духоўнага настаўніка - Максіма Багдановіча, эстэтычным дэвізам якога былі слова "краса і сіла".

Пра вартасць выдання, найперш для моладзі, дызайн яго, пра тэксты і аўтараў, а таксама з удзячнасцю да беларускага слова і беларусчыны ў цэлым распавядалі Анатоль Трафімчык, Сяргей Чыгрын, Наталля Бучынская і іншыя прысутныя. Прэзентацыю юбілейнага нумара "Верасня" Эдуард Акулін аздобіў сваімі песнямі.

Беларускае Радыё Рацыя.

Памёр Леанід Анціпенка

1 ліпеня, пасля цяжкай хваробы, адышоў у лепшы свет выдацьны журналіст, літаратар і краязнавец Леанід Міхайлавіч Анціпенка. Яму было 84 гады. Леанід Міхайлавіч нарадзіўся ў вёсцы Цінькаў Крычаўскага раёна. Закончыў Менскі дзяржаўны педагогічны інстытут імі М. Горкага. Тры гады працаў дырэктарам Рэкашыцкай школы Уздзенскага раёна. З 1963 года - літаратурны супрацоўнік, загадчык сельгасадзела, намеснік рэдактара раённай газеты "Ударны фронт" Шклойскага раёна. З 1975 года - рэдактар. З 1995 года - на пенсіі. Сябар Беларускага саюза журналістаў і ГА "Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны" з моманту ўтворэння адпаведнай структуры ў Шклойскім раёне. Літаратурную дзеянасць пачаў яшчэ вучнем старэйшых класаў Бацвінаўскай сярэдняй школы Крычаўскага раёна,

сказе выпраўляць памылкі. Хутка чырвоны колер ягонага пяра запоўніў усе мае аркушы, і я з напружаннем і сорамам чакаў, чым гэта ўсё скончыцца. Лявон Міхайлавіч па-ранейшаму моўчкі нешта абдумваў і нічога не гаварыў. Чакаючы адмоўнай рэакцыі я не вытрымаў і першы запытаў:

- Напэўна мне больш ніколі не трэба нічога пісаць?

І нечакана пачаў у адказ:

- Піши! У цябе павінна атрымашца.

Такога прысуду я не чаекаў.

Пасля гэтай падзеі я пачаў больш пільна цікавіцца беларускай гісторыяй, культурай, усім тым, што датычыць Беларусі. Беларуская мова, як увогуле беларушчына, зрабіла вялікі ўплыў на фарміраванне майго светапогляду. Набытыя веды дапамаглі мне

РОЗДУМЫ НА АДЗІНОЦЕ

Вершы

Шыльдичаму Алегу Глінковічу
з нарадаўскім імянінам
поснекі Чарвячукай чырві.
Вінці Дзмітры
2.07.159.

Марыя Маркевич
Інформацыйная агенцтва «Марыя Маркевич»
2015

Калі абыдзешся без грэху
У гэтым немачным жыцці,
То адгукнешся ў небе рэхам,
За ім імкніся і ляці.

Ці магчыма, каб гэтыя слова
Лявона Міхайлавіч, як і ўся яго
творчасць, не закранула пачуцшে
чалавека?

Леанід Міхайлавіч Анціпенка пражыў жыццё так, што пра яго ніхто не можа сказаць кепскае слова. Ён быў вельмі ціхім чалавекам, які не ўлазіў ні якія канфлікты, быў рахманым, лагодным і працавітым.

задуманца над сэнсам жыцця, больш убачыць добра і справядлівасці, шанаваць бацькоў, любіць і берагчы Радзіму. Асобнае месца на гэтым майм шляху належыць творчасці Лявона Міхайлавіча:

Уручэнне падзякі НАН Беларусі

*Мне Богу рана спавядалаца,
Бо мала спраў, а больш надзея.
І можса, нават, гэта стацца,
Што не памножыцца падзеяй,
А пойдзе ладам з ласкі Бога -
Яго штораніцы прасі.
Пакуль не збаўлены зямнога,
Цярплю твоі свой крыж нясі.*

Пахаваны Леанід Анціпенка 2 ліпеня на шклойскіх могілках побач з жонкай Раісай.

А. Грудзіна.
Шклойская раённая
арганізацыя ГА "Таварыства
беларускай мовы
імя Ф. Скарыны".

Адкрыты прыём падачы заявак для маладых акцёраў і акторак з Беларусі, Германіі і Расіі. 20-25 жніўня майстэрня пройдзе ў Берасці, 19-26 кастрычніка ў Франкfurце-на-Одary. Арганізатары бараць на сябе ўсе выдаткі. Тэрмін падачы заявак 15 ліпеня 2019 года.

Мастацкія кіраунікі праекту: Вольфганг Негеле (рэжысёр), Валянцін Лявіцкі (рэжысёр, Тэатр Пакалення, Санкт-Пецярбург), Мерэт Кундіг (Meret Kundig, драматург), Барбара Ганна Бернсмайер (культурны мэнеджэр).

Міжнародная тэатральная майстэрня ўяўляе сабою 10-дзённы воркшоп з удзелам 15 акцёраў (студэнтаў і выпускнікоў тэатральных ВНУ) з Германіі, Расіі і Беларусі, які арганізаваны Музэем Клейста ў Франкfurце-на-Одary і тэатральнымі дзеячамі Вольфгангом Негеле (Wolfgang Nägele) і Барбара Ганнай Бернсмайер (Barbara Anna Bernsmeyer). Праект будзе праводзіцца другі раз.

Зварот да творчасці Генрыха фон Клейста абрэгнутаваны суплярэчлівым пазыцыйнаваннем яго прац паміж касмапалітызмам і нацыяналізмам, а таксама сувязю з актуальнай ёўрапейскай позвой. Гэта стварае глебу для прадуктыўнага творчага дыялогу. Удзельнікі майстэрні будуць працаўцаць з тэкстамі Клейста, якія

адабралі кіраунікі праекту і супрацоўнікі Музэя Клейста. Падчас майстэрні акцёры будуць ствараць тэатральны кампазіцыі ў музеі і вакол музея, у якіх яны будуць каментаваць такія характэрныя для Клейста тэмы, як улада, адкрыласць, межы і гвалт.

Межы ствараюцца і перасоўваюцца, тэатральныя пераазначэнні патрабуюць сталых карэктавак. Стан напругі паміж адкрыласцю і пратэкцыянізмам займае важнае месца ў палітычнай позве памежных рэгіёнаў Еўропы. Грычына гэтаму тэатральному канфлікту, міграцыя і ўцекі насельніцтва. Час жыцця паэта Генрыха фон Клейста звязаны са станам сталай вайны. Палітычна пазыцыя Клейста вагаецца паміж рannim eўrопейзмам і, здавалася б, правакацыйным нацыяналізмам. Гэта дваасцасць вельмі своеасовая і сімвалічная для сёняшніх дэбатуў у Еўропе.

У цэнтры праекту заходзіцца сустэрэча - асабістая і творчая, вывучэнне "чужога" погляду і апрабаванне эстэтык і формаў стваранага твора. Падчас працы над агульным мастацкім праектам удзельнікі змогуць адрэфлексаваць і ўдасканаліць свае ўласныя спосабы працы. Падчас праекту ім будуть прадстаўлены прафесійная падтымка і маніторынг.

Крыніца: facebook.com/ADB_Brusel.

Прайшлі першыя заняткі новага сезона "Гістарычнай школы" з Алегам Трусавым

27 чэрвеня, прайшлі першыя заняткі новага сезона "Гістарычнай школы" з Алегам Трусавым, археолагам, гісторыкам беларускай архітэктуры, кандыдатам гістарычных навук. На сустэрэчу прыйшло два дзясяткі чалавек рознага ўзросту. Адкрывала сустэрэчу старшыня ТБМ спн. Алена Анісім, якая адзначыла, што сёня асабліва адметны дзень не толькі дзяячы, заняткам гістарычнай школы, але і ў сувязі з 30-годдзем ТБМ. На сустэрэчу ладзіліся прагляды гіс-

тарычных фільмаў вядомага гісторыка Алеся Краўцэвіча пра Мір і Мірскі замак, а Алег Трусаў распавёў пра тое, што засталося за кадрам.

Штомесяц спланаваны па 1-2 лекцыі, у якіх сп. Трусаў будзе распавядаць пра гісторыю розных гарадоў Беларусі, сярод якіх Мір, Слонім, Валожын, Мсціслаў і мясцечка Івянец.

Чакаем у афісе ТБМ (вул. Румянцева, 13). Уваход вольны.

Наши кар.

(Працяг. Пачатак у папярэднім
нумары.)

Канспірацыя прыносіць плён

16 снежня, калі ў нас быў ўжо ўсе подпісы, сабраліся на чарговую нараду. Яшчэ раз абмеркавалі важныя дэталі, удрукавалі зваротны адрес на імя Льва Мірачыцкага, які надоечы даў на гэта згоду. Пастанавілі дамовіцца з Анатолем Вярцінскім (гэта ўзяўся зрабіць Яўген Кулік), каб ліст у тыднёвік "Літаратурা і мастацтва" часова "закансервавалі". Неабходна было таксама як мага хутчэй памножыць матрыялы ліста М. Гарбачову ў неабходнай колькасці копій. У тых умовах ні пра які ксеракс і гаворкі быць не магло - усё даводзілася друкаваць на звычайнай друкавальнай (г. зв. канцылярскай) машынцы.

Мы разумелі, што па найкім часе пасля таго як ліст будзе накіра-ваны адрасату, яго аўтараў, натуральна, павінны пачаць "цигаць" на гутаркі з адказнымі ідэалагічнымі работнікамі ці супрацоўнікамі КДБ. Таму ініцыятыўная група засяродзіла сваю ўвагу на tym, каб пры неабходнасці дапамагчы людзям пісці алагічна падрыхтавацца. Бо чакаць можна было ўсяго: і дробных правакацый, і маральнага ціску, і прыпісвання таго, чаго ў лісце не было. Дзеля гэтага tym, хто падпісаўся, раздалі копіі ліста, прайнструктувалі (калі ў гэтым была патрэба), як сябе паводзіць, сказаі, на каго спасылацца.

Канспірацыя дала свой плён: да самага прыезду камісіі з Масквы менскія партыйныя функцыянеры не ведалі пра гэты ліст і таму не маглі зрабіць ніякіх превентыўных заходаў. Поўнай нечаканасцю для іх быў і змест ліста - шырокі дыяпазон узніятых проблем, комплекс конкретных прапаноў, а таксама высокі грамадскі статус людзей, што падпісалі яго. Да Івана Антановіча, які адказваў у ЦК за сувязі з творчай інтэлігенцыяй (ён быў тады загадчыкам аддзела культуры), даходзілі цыміныя чуткі, што збраююцца нейкія подпісы. Але ўсе ягоныя намаганні выведаць больш падрабязна засталіся безвыніковыя. Дэзырентавала яго, відаць, і тое, што адначасова аналагічныя лісты (прастан мовы, адукцыі, культуры, пра красавіцкія падзеі ў Траецкім прадмесці³) рыхталіся ў іншых колах інтэлігенцыі.

Так, 13 снежня 1986 года ліст

³ 20 красавіка 1986 года пад час традыцыйнай Выставы аднаго дня нанятыя і падбухтораныя Менскім гаркамам КПБ "войны-інтэрнацыяналісты" зблі і разагналі школьнікаў, якія ладзілі там фальклорнае свята Гукання вясны. Дзяцей застрашвалі, пагражалі ўтапіць, пакалечыць за тое, што яны размаўлялі па-беларуску і спявалі народныя песні. Спрабы дамагчыся пакарання вінаватых у гэтай дзікай расправе поспеху не мелі. Улады мэтанакіравана распаўсюджвалі чуткі, што "бравыя афганцы разогнали фашистов".

⁴ Маркавец Віктар. Дзёньнікавыя нататкі 1986-1987 гг. // Veritas: Бюл. БГА "Ветэраны Адраджэння". 2006. № 1 (4). С. 29.

⁵ Маркавец Віктар. Дзёньнікавыя нататкі 1986-1987 гг. // Veritas: Бюл. БГА "Ветэраны Адраджэння". 2006. № 1 (4). С. 31.

⁶ Записка отделов пропаганды, науки и учебных заведений, культуры ЦК КПСС в ЦК КПСС "О письмах писателей, артистов и ученых Белорусской ССР по вопросам развития национального языка и культуры" // Исторический архив. М., 2004. № 6. С. 23-24.

⁷ Тамсама. С. 25.

⁸ Тамсама. С. 22.

⁹ Выписка из протокола заседания Секретариата ЦК КПСС "О письмах писателей, артистов и ученых Белорусской ССР по вопросам развития национального языка и культуры" // Исторический архив. М., 2004. № 6. С. 21.

ЛІСТЫ ДА ГАРБАЧОВА

З гісторыі суполкі "НА ПАДДАШКУ"

Зміцер Санько

пра лёс беларускай мовы і культуры паслалі М. Гарбачову ўдзельнікі рэспубліканскай нарады маладых пісьменнікаў (Сымон Свістуновіч, Васіль Сахарчук, Ваціль Гадулька, Галіна Тычка, Вольга Куртніч, Васіль Дэбіш, Таццяна Дашкевіч, Э. Конт, Наталля Марціновіч, Ларыса Раманава, Віктар Лужкоўскі, Павел Бурдыка, Уладзімір Сцяпан, Уладзімір Граўцоў, Андрэй Федарэнка, Аўг Юпрус, В. Гарбарук, Г. Самойла, В. Барковіч). 14 снежня 1986 года ліст пра моўную сітуацыю ў Беларусі і скажэнні нацыянальнай палітыкі накіравалі на той самы адрас сябры Саюза пісьменнікаў (Уладзімір Ягоўдзік, Алесь Пісъмянкоў, Павел Місько, Валянцін Рабкевіч, Хрысціна Лялько, Галіна Каржанеўская, Віктар Супрунчук). А наступным днём, 15 снежня, датаваны "Ліст 28-мі", што разглядаецца ў гэтым артыкуле. Часавая блізкасць пералічаных лістоў можа навесці на думку, што падрыхтоўка іх каардынавалася, але гэта не так.

Візіт маскоўскай камісіі

12 студзеня 1987 года ў Беларусі пачала працаўца камісія ў складзе чатырох адказных работнікаў ЦК КПСС: В. Н. Касцецкага (кіраўнік групы, аддзел прапаганды ЦК), Г. Н. Дзялянава (аддзел культуры), П. І. Надолішняга (аддзел пропаганды), Ю. І. Муратава (аддзел навукі і наукальных установы). Заварушылася мясцовасць чынавенства. У міністэрствах асветы, вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, культуры, Дзяржкамвыдзе, Дзяржкіно, Дзяржтэлерады БССР збліжаліся калегі. Рыхталі для камісіі спраўзадачы пра колькасць беларускіх школ, кніг і перыёднікаў на беларускай мове, пра аўтаматызацію.

Утворчых саюзах адбыліся сходы, дзе прадстаўнікі маскоўскай камісіі правялі гутаркі па нацыянальному пытанні. Яны, відаць, спрабавалі высветліць стаўленне да ўзнятых у лісце проблем шырэйшых калаў творчай інтэлігенцыі. Але гэта быў не агульныя

сходы, куды мог прыйсці кожны сябтар саюза, а сустрэчы з "актывам". Як занатаваў тады Віктар Маркавец, "усюды склад ўдзельнікаў сустрэч камплектаваў Антановіч праз сваіх давераных у саюзах (у мастакоў - Гардзенка). На гэтыя сустрэчы нідзе не трапілі людзі, якія б хоць трохі валодалі пытненнем. Таму аўдыторыя была яўна не падрыхтаваная да такіх размоваў. I калі была дадзена магчымасць выказацца, то гэтыя людзі аічога не маглі акрэсліць, акрамя сваіх вузкамаркантых проблемак.

Увечары тэлефанаваў Шчамялён і здзіўляўся, што на такую сур'ёзную размову выклікалі людзей выпадковых, якія не ведаюць пытання. Выснова такая, што масквічам была фармальная патрэбба правесці гутаркі ў саюзах⁴.

20 студзеня аўтараў ліста пачалі выклікаць на гутаркі. Прымалі іх адначасова ў некалькіх групах, якія пракацавалі ў розных пад'ездах будынка ЦК КПБ. У кожнай з іх быў адзін "госць" з Масквы і двое або троє мясцовых партыйных функцыянероў. Уражанні ад гэтых гутараў у наведнікаў былі супяречлівые. Нехта застаўся задавлены: далі выказацца, не перапынялі. Але часцей адчуваўся пісціхічны націск, і асабліва тут стараўся Іван Іванавіч, які ўсё імкнуўся вывесці на чистую воду арганізатораў, "падбухторнікаў". Вялікім расчараўваннем для яго было тое, што да ліста не мае дачынення Мікола Купава (а ён жа быў упэўнены ў адваротным!) - і гэта зблытала ўсё ягоныя планы.

Пагаджаючыся (на словаў), што выкладзена ў лісце мае месца, камісія больш за ўсё была занепакоена конкретнымі пропанованамі, накіраванымі на выпраўленне становішча. Так, Ю. Муратава ўвесь час скіляў да абмеркавання праграмы па пунктах, сцверджаючы, што некаторыя людзі, падпісашы ліст "в определенном эмоциональном состоянии", цяпер шмат з чым не згодныя (хоць такой інфармацыі ён не мог мець, бо гутаркі тады толькі пачыналіся)⁵. З усяго было відаць, што мас-

коўскім таварышам недаспадобы праграма, рэалізацыя якой істотна падважвала панаванне расейскай мовы ў Беларусі. Па завяршэнні працы камісіі мела сустрэчу з першым сакратаром ЦК КПБ Мікалаем Слюньюковым, які прызнаў прадаўзівасць выкладзеных у лісце фактаў.

Пад грыфам "секретно"

Па вяртанні "рэвізораў" у Москву аддзелы прапаганды, культуры, наукаў і наукальных установы ЦК КПСС падрыхтавалі для Цэнтральнага Камітэта пад грыфам "секретно" запіску, дзе выклалі сваё бачанне сітуацыі ў Беларусі. Паводле гэтага дакумента, "вопрос о развитии и использовании белорусского языка в последнее время широко обсуждается в республике, причем особенно остро и болезненно в научной и творческой среде. Как и авторы писем, некоторая часть интеллигенции считает, что его преподавание в школах находится "в критическом состоянии", имеет место "мещанско-нигилистическое отношение к национальной истории и культуре". В частности, в ряде материалов газеты "Літаратура і мастацтва" утверждается, что в Белоруссии национальный язык игнорируется и принижается, вытесняется "из государственных и культурных сфер, что ведет к упадку культуры, ее ассимиляции". В некоторых книгах называется неверное представление о том, что якобы белорусский язык являлся государственным в "крупной средневековой державе" - Великом княжестве Литовском. В связи с тем, что этот период слабо разработывается учеными республики, авторы некоторых книг ставят под сомнение общность исторических судеб белорусского и русского народов. Подобные утверждения широко муссируются зарубежными радиостанциями, которые стремятся распространить среди населения республики неправильные взгляды на развитие белорусской культуры. Отдельные лица пытаются использовать сложившуюся ситуацию в националистических целях. Однако это не всегда получает своевременный и должный отпор"⁶.

Працэс русіфікацыі, як гэта вынікае з тэксту запісі, нібыта мае аўтактыйныя характеристар, таму партыйныя функцыянеры не бачаць праблемы ў звужэнні сферы ўжывання беларускай мовы, прызнаючы, праўда, што ў гарадах, і перадаюць у сталіцы Беларусі, "до-пушчено определенное забегание

вперед": там засталіся школы толькі з расейскай мовай навучання. Згодна з запісай, сцверджанні аўтараў лістоў пра тое, што ў Беларусі выходитць мала кніг на беларускай мове, не адпавядаюць сапраўднасці, як не абгрунтаваныя і пралановы перавесці шэраг газет на беларускую мову.

Гутаркі з аўтарамі лістоў, на думку камісіі, прадэмантравалі "слабую осведомленность интеллигенции о деятельности партийных и государственных органов на развитии экономики и культуры республики, о реальных достижениях в осуществлении ленинской национальной политики КПСС, низкий уровень подготовки многих ее представителей по проблемам марксистско-ленинской теории наций и национальных отношений"⁷.

"Організовать изучение политики партии..."

Якія ж высновы зрабілі адказныя работнікі ЦК КПСС, прапанілі зрабіць ўсе гэтыя матэрыялы? А вось якія: "Большинство утверждений и оценок авторов не обосновано. Вопросы развития национальных языков и культуры рассматриваются в отрыве от их взаимовлияния и взаимообогащения, вне связи с процессом интернационализации общественной жизни. Содержащиеся в письмах выводы и предложения во многом несут на себе печать национальной ограниченности, объективно способствуют оживлению националистических настроений"⁸.

Зразумела, што і рэкамендацыі быўлі адпаведныя: "глубоко и всесторонне проанализировать...", "определить меры по усилению...", "организовать изучение политики партии...", "особое внимание обратить на разоблачение...", "повысить качество...", "улучшить деятельность...", "укреплять контакты...", "регулярно информировать...".

Сакратарыят ЦК КПСС на сваім паседжанні 10 сакавіка 1987 года спецыяльна разгледзеў пытанне "Аб лістах пісьменнікаў, артыстаў і навукоўцаў". Вопросы развітія національных языкоў і культур рассмотриваются в отрыве от их взаимовлияния и взаимообогащения, вне связи с процессом интернационализации общественной жизни. Содержащиеся в письмах выводы и предложения во многом несут на себе печать национальной ограниченности, объективно способствуют оживлению националистических настроений".

(Працяг у наст. нумары.)

Апошні беларускі базыльянін XIX ст.

У канцы XIX ст. у Львове памерлі два апошнія манахі-базыльяніны гісторычнай Літвы. Вось пра аднаго з іх - апошняга базыльяніна - і будзе гэты артыкул.

Апошнім базыльянінам быў а. Кірыл Летаўт. Пра яго ў свой час напісаў рэдактар газеты "Беларуская крыніца" Ян Пазняк. Ён падаў туу інфармацыю, якую знайшоў у нашчадкаў вільніян, бацькі якіх у XIX ст. асабістая ведалі а. Кірыла. На пачатку артыкула Пазняк пісаў: "Невядомы нават самыя галоўныя даты і факты яго жыцця, і таму якім сумнымі будуць гэтыя нататкі. Сэнс іх напісання бачым толькі ў тым, каб пачаць тую дарогу, якая вырве з цемры гісторыі імя і асобу "апошняга літоўскага базыльяніна""¹.

Пойдзем па шляху, указаным Янам Пазняком. Адразу скажу, што інфармацыя пра а. Кірыла захавалася няшмат і, спадзяюся, даследчыкі працягнуць пошуки пасля мене.

Каэтан Летаўт нарадзіўся ў 1801 г.² Род Летаўтаў быў дастатковая распаўсюджаны ў ВКЛ, і таму цяжка сказаць, з якой часткі Беларусі ён паходзіць. Ян Пазняк заўважае, што "Прозвіча Летаўт выразна кажа, што быў ён "gente Lituanus" і нарадзіўся дзесяць да Літве паміж 1800 і 1810 гг."³

Валынік паведаміў, што апошні базыльянін даўняй літоўскай правінцыі а. Кірыл Летаўт з 1826 па 1831 гг. служыў кляштарным кашнадзеем⁴ у Лядах (зараства Малыя Ляды Смалявіцкага раёна). Ужо ў 1831 г., калі пасля паўстання началіся ганені на базыльяніну, Летаўта як "упорнага" саслалі ў вязніцу⁵, у Тадулінскі кляштар, які сярод іншых кляштараў таксама быў месцам ссылкі базыльяніну. Напрыклад, менавіта туды саслалі іншага манаха-вязня, настаяцеля базыльянскага Ануфрэйскага манастыра з-пад Віцебска Іллю Андрушкевіча⁶.

Шавельскі Г. І. пісаў, што манахамі вестка пра "ўзднінне" была прынятая вельмі дрэнна, у

Полацкай епархіі, "у Тадулінскім кляштары, трыв іераманахі - Фядосій Скарына, Фядосій Капуцінскі, Канстанцін Сташэўскі і нізведзены ў царкоўныя служкі - Меркурый Галаўня, Віктар Зброжка, Кірыл Летаўт, Фёдар Сакалоўскі, Мікалай Іваноўскі, а таксама нізведзены ў дзячкі святар Сцяпан Сосна рашуча адмовіліся ад уз'яднання. ... Іераманах Махіраўскага кляштара Баніфатый Казакевіч, нізведзены ў служкі, публічна асуджаў права-слаў", а "настаяцель Тадулінскага кляштара Букоўскі яшчэ ў 1838 г. быў заключаны ў Якабішадскі кляштар"⁷. З гэтага тэксту бачна, што да 1839 г. а. Кірыл Летаўт знаходзіўся ў Тадулінскім кляштары і быў "нізведзены ў царкоўныя служкі". Цікава, што "ўпорным" быў манах са знакавым для Беларусі прозвішчам Скарына, якому тады было 65 гадоў. Заўважу, што Шавельскі ўвядзіць у зман сцвярджэннем, што Летаўт разам з іншымі да 1846 г. "воссоединіўся"⁸. Насамрэч крывовы шлях манаха толькі пачынаўся.

Як і належыць, Шавельскі ў сваёй книзе аптымістычна рапартуе, што ўсе вышэйпералічныя асобы ўсвядомілі сваю няправасць і хутка "далучыліся" да пануючай царквы⁹, але гэта няпраўда. Пасля Тадулінскага кляштара епіскапам Лужыцкім а. Кірыл Летаўт быў накіраваны ў "древне-праваславны" Полацкі Багаяўленскі манастыр¹⁰.

У некралогу па а. Кірылу, надрукаваным у "Кур'еры Пазнянскім", падаецца, што апошні базыльянін 30 гадоў пражыў на выгнанні, у тым ліку і ў Смоленску¹¹.

Пра гэта сведчыць і аповед рэдактара "Беларускай крыніцы" - прыяцель Летаўта, будучы першы рэдактар Івана-Франкоўскай семінары, а. Ерамія Ламніцкі, пасля смерці а. Кірыла прасіў, каб сябры ў Вільні паведамілі пра яго смерць у Смоленскім ксяндзу-прэфекту Стэфану Дзянісевічу, пазнейшаму магілёўскаму біскупу-суфрагану і адміністратору гэтай жа дыяцэзіі, які асабістая ведаў Летаўта і суст-

ракаўся з ім у Смоленску¹².

З таго факту, што паперы "ўніята іераманаха Кірыла Летаўта" за 1855 - 1857 гг. захоўваюцца сярод дакументаў Пафнуцьеўва Бароўскага манастыра ў Расіі (каля Калугі) можна з упэўненасцю сказаць, што гэты манастыр таксама стаў адной са стацый яго крыжовага шляху¹³, і там, каля Калугі, ён заставаўся ўніятам. Спадзянося, будучыя даследчыкі змогуць вывучыць гэтыя архіўныя дакументы. Ян Пазняк піша пра дасланы ў Вільню ліст Летаўта, які ён трymаў у руках: "Ці з таго часу паходзіць пажоўклы, напісаны на чацвертавушы паперы, без даты і подпісу, ліст ад а. Летаўта на рускай мове, змест якога наводзіць на думку, што базыльянін знаходзіўся ў праваслаўным манастыры?"¹⁴

З манастырской вязніцы перакананы базыльянін выйшаў толькі ў ліберальныя часы цара Аляксандра II, Ян Пазняк піша: "Нейкая амністыйя магла... моцнага старца звольніць з вязніцы. Вядома, што потым ён бываў на Полаччыне і Віцебшчыне, на землях, па якіх гуляў варожы да уніі ўраган" ¹⁵.

Праз нейкі час пасля атрымання волі а. Кірыл Летаўт пасяляўся ў Вільні. Тут ён меў шчырых сяброў - спадарства Рэнігераў і Мілераў. Рэнігеры валодалі нерухомасцю на Антоклі (дом 12 па вуліцы Касцюшкі, адрас 1930-х гг.). Менавіта тут, на Антоклі, у Рэнігераў а. Летаўт пазнаёміўся і хутка пасябраў з суддзём Казімірам Максевічам, меў дом у сяродмесці.

З нашчадкамі гэтых вільніян ў 1930-я гг. і меў справу Ян Пазняк. Ён чытаў лісты апошняга базыльяніна, праглядаў фотаздымкі, на якіх Летаўт быў з сябрамі і аднаасобна. Для сваіх сяброў здымкі ён рабіў у слыннай у той час віленскай фатаграфіі Чаховіча, каля Батанічнага саду. Рэдактар "Беларускай крыніцы" апісаў адзін са здымкаў а. Кірыла Летаўта, старца з шляхетнымі і поўнымі дабрыні рысамі твару. Падавальняй выявай меўся надпіс "X. Letowitt, bazy-

lian". На адваротным баку партрэта ён напісаў наступныя слова:

"1884 г. 5 чэрвеня. Аўторак. Святар Каэтан (Кірыл Летаўт). На памяць спадарству Казіміру і Яго сыну Дамініку Максевічам, як доказ уздячнасці і сяброўства пры развітанні ў Літве, пакідаю ў іх дому, з уздячнасцю" ¹⁶.

На другім здымку вялікага фармату, так званым кабінетным здымку, базыльянін сфатаграфаваўся з Мамертам Рэнігерам. Менавіта Рэнігер хаваў а. Кірыла ў сябе на вёсцы, а потым у сваім дому на Антоклі. Верагодна ганені на старога базыльяніна началіся пасля 1863 г., калі тагачасная палітычная "адліга" закончылася і зноў началася шалённая русіфікацыя Краю. Хаваючыся, Летаўт жыў у адным з драўляных дамкоў Рэнігера (потым у ім жыў вартанік) і штодзённа служыў святую імшу. Тут пад страхом доўгі час захоўвалася перапіска Мамерта Рэнігера, і сярод яе, падобна, быў і лісты ад старога базыльяніна. Аднак ужо да часоў Пазняка ўсе гэтыя архіўы зниклі.

Стары базыльянін моцна смуткаваў па манаскім жыцці ў сваім ордане, і таму праз нейкі час Казімір Максевіч адвёз яго ў кляштар базыльяніна ў Дабрамылью (Усходняя Галіція). Переход праці добра ахоўваную мяжу патрабаваў вялікай смеласці, Летаўта везлі на малым вазку апранутага ў сялянскую вопратку¹⁷.

Некралог паведамляў, што а. Кірыл "на схіле гадоў пасяляўся ў Вільні, а адтуль прыбыў у Добрамыль ў Галіцыі, дзе вярнуўся ў закон Св. Базыля Вялікага. Астата жыцця правёў у Лівове і тут памёр, як жыў, пабожна"¹⁸.

Яшчэ жывучы ў Вільні, а. Летаўт у значнай ступені страціў зрок. Шматгадовы пераслед, разлuka з горача любімым родным Краем, хваляванні ў дарозе з Літвы ва Усходнюю Галіцію настолькі аслабілі зрок старца, што калі ён ужо жыў у Добрамыльі 06.08.1885 г. захацей напісаць ліст у Вільню да сп. Казіміра Максевіча, дык паперу для яго трэба было разлініць, каб стары змог сам нешта напісаць дрыжачай рукой. Гэты ліст чытаў Ян Пазняк. Ён паведамляў, што ў ліске а. Кірыла, сябрам у Вільню ў ліске ад 27.02.1892 г. апісаў а. Ерамія Ламніцкі: "С. п. Кірыл Летаўт хварэў наядоўга - толькі месці. Хварэў на гангрэну (gangrena senilis)²¹, якай началася ад нагі. На пачатку хваробы пацягнуў быў неспакойны, ірваваў ў Вільню, па якой заўсёды сумаваў, потым, аднак, супакоіўся. За два тыдні да смерці прыняў еўхарыстыю і падрыхтаваўся да смерці.

Спакойны і ададзены Божай волі, ён не толькі не размаўляў пра смерць (што звычайна робяць таякі стары), але нават жартаваў сябе. Не раз паутаралі словы нашай пахавальнай песні:

Плачуся і рыдаю,
Егда памышляю
На см...
Прамовіўши толькі гэтыя дзве літараты апошняга слова, казаў мне: "Баішся, брацішка, памерці, бо ой! Цяжка паміраць!", альбо зноў: "Ой! Гэтая нага, гэтая нага, а каб не яна, дык бы яшчэ падскокаў, але, вось бяда, нага не дae!"

(Заканчэнне на ст. 8.)

Леанід Лаўрэш
Апошні
беларускі
базыльянін
XIX ст.

(Заканчэнне. Пачатак на стр. 7.)

... За тыдзень перад смерцю ўжо нічога не ёў і не піў, аднак прытомнасць захаваў да самага канца. За некалькі дзён да смерці пакідаў нас усіх і прасіў дараўваць яму, а потым блаславіць. Апошнюю ноц сядзелі калі яго. Ужо быў у агоні, але прытомнасць не страчаваў. Бялочыся, што страйців мову, яшчэ раз прасіў пра бласлаўленне. Пасля бласлаўлення сам блаславіў мяне. "Дзядзю, - запытаў, а Дамініка (Дзядзінскія ў Смаленску), ці блаславіш, дзядзю?" - "Бласлаўляю, бласлаўляю, напіши!" Больш не размаўляў да самай смерці. 1 студзеня 1892 г., а 9-і раніцы аддаў Богу душу"²².

Нязвыклае і прыгожае пахаванне адбылося ў Львове ў першую нядзелью студзеня 1892 г. Службу вёў грэка-каталіцкі святыар-інфулат²³, і ў пахаванні ўдзельнічала шмат белага і чорнага духавенства абодвух абраду. Сціплую труну добрую палову мілі неслі да могілак на руках, і за ёй ішоў вялікі на тоўсту свецкага народу. Усе, хто знаў нябожчыка ці чуў пра яго, задумліва паўтаралі: "Гэта апошні базыльянін Літвы!"

"Кур'ер Познанскі" паведаміў: "а. Кірыл Летаўт, апошні базыльянін быў літоўскай правінцыі, сумная ахвяра Сямашкі, які яго гнобіў да свайго канца, ... памёр 1 студзеня гэтага года ў Лівоўскім кляштары айцу базыльянаў²⁴.... Раней, 26 лістапада 1887 г., у тым жа кляштары памёр таварыш а. Кірыла, а. Самуэль Чарнаруцкі, перадапошні базыльянін Літвы, які здолеў раней уцячы з маскоўскіх рук"²⁵.

Вось і ёсё, што вядома пра апошняга базыльяніна гісторычнай Літвы.

А перадапошнім базыльянінам гісторычнай Літвы быў а. Самуэль Чарнаруцкі, пра якога я напішу потым.

²² Pozniak Jan. Ostatni bazylianin litewski. S. 12.

²³ Інфула - мітра, інфулат атрымаў яе як узнагароду.

²⁴ Валынскі піша што гэта быў кляштар Св. Ануфрыя ў Львове. Гл: Wolyniak. Monaster bazylianski w Lachach na Bialej Rusi. S. 26.

²⁵ Kurier Poznanski. №7, 10 stycznia 1892. S. 4.

Засновальнік:

ТБМ імя Францішка Скарыны.

Пасведчанне аб реєстрацыі № 908 ад 18 снежня 2009 г. выдадзена Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Адрас рэдакцыі:

231293, Лідскі р-н, в. Даўліна.

Адрас для паштовых адпраўленняў:

231282, г. Ліда-2, п/с 7.

E-mail: naszaslowa@tut.by

Як філософ стаў музыкам, застаўшыся філософам

Алесь Камоцкі, вядомы паштальон, бард, аўтар шматлікіх музычных твораў на свае вершы, а таксама на вершы вядомых беларускіх паэтаў, быў госцем на Верхнедзвіншчыне.

Распачынаючы сустрэчу, паставіў на стол невялікі тэрмасік і прагаварыў:

- Хто п'е гарэлку, той не ведае смаку вады, - выклікаўшы тым самым абдужэнне сярод удзельнікаў вечарыны і, усталіваўшы контакт, распачаў шчырную музычную размову-гаворку са слухачамі.

Чытаў уласныя вершы, спявав песні, часта звяртаючыся да імёнаў вядомых беларускіх аўтараў, асабліва да пазней свайго сябру Рыгора Барадуліна, на вершы якога Алесь выпустиў альбомы "Зорка спагады" ў 1999 г. і "Псалмы і балады" ў 2000 г., а агулам на вершы Р. Барадуліна ён напісаў больш за сем дзесяткаў песен.

У інтэрв'ю "Радыё Свабода" гады троі назад А. Камоцкі, калі журналіст нагадаў пра кнігу "Каб аднойчы", бо гэта ўжо пятая кніга Рыгора Барадуліна, якая выйшла з ініцыятывы і пад апекай Алесі Камоцкага, ён адказаў:

зборнік барадулінскіх афарызмаў. А пра кніжку з нотамі мы размалілі з Барадуліным яшчэ гадоў сем таго. Проста я доўга збіраўся. Усё гэта было проста немагчыма не выдаць.

На пытанне зноў жа журналиста:

- А якую барадулінскую кнігу ты найчасцей бярэш у руку?

Алесь адказаў:

- Мне вельмі падабаецца паэтычны цыкл "Псалмы Давідавы". Частку вершаў з яго я п-

клады папулярных песен савецкіх часоў на беларускую мову і некалькі з іх праспіваў на творчай вечарыне. Аўдыторыя, уключыўшыся ў музычную гаворку-спевы, начала нават ужо падпіваць госцю.

А каб больш ажывіць сустрэчу, Алесь прапанаваў правесці конкурс на веданне пазней беларускіх паэтаў. Ён праспіваў музычны твор і папрасіў прысутных называць аўтара. Узнікла паўза, але вядоўца, каб неяк змяніць няўмен-

касць, прапануе даўлець:

- Вось зараз прагучыць яшчэ адзін твор і вы павінны называць ужо не толькі аўтара паэтычных радкоў, але і аўтара музыки.

І заспіваў песьню на слова М. Багдановіча. Знайшоўся і пераможца, якому А. Камоцкі падарыў дыск з яго музычнымі запісамі.

У творчым тандэме са Зміцерам Вайчюшкевічам выйшаў альбом "Параўніны", які напісаны таксама на вершы

Алесі Камоцкага.

Алесь скончыў філософскі факультэт БДУ, а стаў вядомым паэтом, музыкам, і ў гэтым ніяма ніякай супяречнасці, бо паэзія, музика - гэта ж тая філософія, якая ўплывае на нашыя пачуцці, дзяяць на нас унутраны свет праз гармонію гукаў і словаў.

А я ўдзячная Алесю за падарунак - дыск з запісамі яго твораў.

Валянціна Болбат,
ТБМ, Верхнедзвінск.

Аўтары цалкам адказныя за падбор
і дакладнасць прыведзенай інформацыі.
Рэдакцыя рукапісы не вяртае.

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г. Ліда, вул. Ленінская, 23.

Выдавец: Установа інфармацыі "Выдавецкі дом ТБМ".
Газета падпісана да друку 8.07.2019 г. у 17.00. Замова № 1551.

Аб'ём 2 друкаваныя аркушы. Наклад 1500 асобнікаў.

Падпісны індэкс: 63865.

Кошт падпіскі: 1 мес.- 2,37 руб., 3 мес.- 7,11 руб.

Кошт у розниці: па дамоўленасці.

Не ад Эзопа, а ад Язэпа
Помста

Неяк аднаго разу, калі Шурык Кандратовіч працаваў у другую змену, ды ў гэты час звычайна было бязлюдна, завітаў да яго начальнік кашельні, сябар Коля Патапчык. Пагаманілі крыху пра працу катлоў, што грэлі бестурботна ўвесь горад. Пасля чаго начальнік прапанаваў падначаленаму амбыць ту справу, дзеля чаго ён прыхапіў з сабою, што трэба. Скарыстаўшы ціхую гадзіну ды адсутніцца чужога вока, мужчыны "раскалоў" пляшку гарэлкі. Жонка Шурыка здагадалася, што ён пад "шраф" адразу, як толькі пераступіў парог кватэры і хуценька апойначы патэлефанавала дамоў яго начальніку, бо ведала апошняга яшчэ са школы.

- На тваім участку, Коля, творыца, Бог ведае што. Падначаленый п'юць на рабочым месцы. Ведаеш, пра каго я гавару. Калі не прымеш меры, хоць і паважаю цябе, буду скадзіцца вышэй.

- Прыму. Абавязкова прыму, - паспешна паабяцаў Патапчык свайму першому каханню ды ўткнуўся носам ва ўгоркі Венеры свайг жонкі.

На наступны дзень начальнік Коля зноў прыйшоў на працу да падначаленага Шурыка і распавеў пра скаругу яго жонкі ды звярнуўся з запыннем:

- Што будзем рабіць? Яна не супакоіца.

- Не супакоіца, - пагадзіўся з сябрам-начальнікам Шурык. - Далей рогам папрэ.

- Дык што тады рабіць? Кінучуць піц.

- Ты што, Калян?! Зусім ужо таго, - абурыўся Кандратовіч.

- Як быць?

- А давай адпомсцім. Я скажу, што ты мяне пакараў. Пазбавіў прэміі. Яна скнара. Мяркую, болей скадзіцца не будзе.

- Давай так і зробім, а потым абмым тую справу.

Вечарам таго ж дня муж аб'ясціў.

- За што? - умомант раз'юшылася жанчына.

- Тэлефанавала майму начальніку?

- Тэлефанавала.

- Казала, што я піў на працы?

- Казала. Ну і што?

- Ды ён і пакараў мяне.

- Не мае права! - з гэтым словамі жанчына зноў патэлефанавала быўлю аднакласніку.

- Ты не маеш права караць так майго мужа.

- А што мне пальчыкам на яго паківаць? Ты сама скадзілася, Любка.

- Казала з гарачкі штосьці...

- Казала, калі я не прыму меры, то будзеш шукаць на мяне "ўправу".

- Ой, гэта я так, Коленька...

- Так ці не так, але я не хачу, каб мяне каралі.

Жанчына гучна сапла ў тэлефонную трубку.

Муж узмоцніў гук тэлевізора і задаволена ўсміхнуўся.

Язэп Палубята.

1996 г.

Рэдактар Станіслаў Вацлававіч Суднік

Рэдакцыйная калегія:

Алена Анісім, Юрасік Бабіч, Юлія Бажок,
Марыя Баравік, Аляксей Карпенка, Эла Оліна, Ігар
Пракаповіч, Аляксей Пяткевіч, Станіслав Суднік,
Павел Сіціко, Людвіка Таўгень, Алег Трусаў,
Дзяніс Тушынскі, Аляксей Шалахоўскі.

<http://nslowa.by/> <http://naszaslowa.by/>
<http://pawet.net/> <http://kamunikat.org/>
<http://tbm-mova.by/> <http://belkiosk.by/>